

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ КОМУНІКАТИВНОГО ДОСВІДУ НА ЕМОЦІЙНІСТЬ ПІДЛІТКІВ

Назаренко С. А.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
svetsvetochka.nazarenko@gmail.com*

Актуальність проблеми. Відомо, що підлітковий період розглядається як такий, під час якого суперечності розвитку набирають особливої гостроти. Це зумовлено специфічними явищами, що свідчать про перехід від дитинства до дорослості, що супроводжується якісною перебудовою усіх сторін розвитку особистості. Саме у цей період відбувається усвідомлення дитиною своєї індивідуальності, змінюється її ставлення до навколишнього світу, до себе, до інших людей, відбувається перебудова потреб та мотивів, поведінки. Водночас змінюються вимоги суспільства до представників підліткового віку. У зв'язку з цим підліткам необхідно погоджувати свої потреби з очікуваннями оточуючих та вимогами соціальних норм.

Необхідність такого погоджування часто пов'язана із значними труднощами, котрі й стають причиною виникнення суперечностей у розвитку підлітка. Ці суперечності можуть протікати в гострій формі, зумовлюючи сильні емоційні переживання, порушення у поведінці школярів, у їх взаєминах з дорослими та ровесниками.

Актуальність дослідження обумовлена, перш за все, необхідністю подальшої теоретичної та практичної розробки проблеми емоційних проявів та реакцій на різних етапах онтогенезу особистості. Відомо, що емоційність як стійка властивість індивідуальності, як одна з психологічних складових темпераменту (Б.М.Теплов, В.Д. Небиліцин) виконує системоутворюючу функцію у структурі рис особистості та окремих її якостей (О.П. Саннікова); емоції (В.К. Вілюнас, Г.С. Костюк, О.Я. Чебикін та ін.) та емоційність (А.Є. Ольшанникова, О.І. Палей) беруть участь у регуляції діяльності, є детермінантами успішності діяльності та спілкування (О.П.Саннікова).

Одночасно у ряді досліджень відзначається уразливість, у першу чергу, емоційної сфери особистості як дорослих, так і юнацтва (Г.О. Балл, О.І. Захаров, Г. Крайг, та ін.). Саме тому дослідження емоційної сфери підлітків, особливостей прояву емоцій та реакцій підлітків під час спілкування з однолітками на сучасному етапі, який характеризується підвищеною емоційністю, що обумовлена соціальними перебудовами у сучасному суспільстві, у період соціальних змін, є актуальним і значущим.

Крім того, враховуючи те, що саме у підлітковому віці закладаються осно-

ви наступного емоційного життя у зрілі роки, враховуючи підвищену емоційну чутливість підлітків до впливів сучасного соціуму, при спілкуванні з групою однолітків, виникає необхідність у дослідженні індивідуального середовища дитини.

Незважаючи на те, що у психології є чимало робіт, у яких розглядаються ті чи інші аспекти емоційної сфери підлітків (Т.О. Гаврилова, І.В. Дубровіна, І.С.Кон, А.Є. Личко, А.М. Прихожан, Ф. Райс та ін.), фактично відсутні дослідження, в яких вивчалися б індивідуально-психологічні особливості емоційних реакцій підлітків.

Мета – теоретично вивчити особливості емоційних проявів у поведінці підлітків.

Методика та організація дослідження. Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети нами використовувалися загальнонаукові методи теоретичного рівня (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення науково-теоретичних та емпіричних даних)[4].

Результати дослідження. В результаті теоретичного дослідження встановлено, що емоції – це психічне відображення у формі переживання життєвого смислу явищ і ситуацій. Емоції, які переживає молода особистість можуть бути позитивної та негативної модальності, або амбівалентні, що часто спостерігається у старших школярів. Також, емоційні прояви особистості можуть бувають нижчі і вищі, стеничні і астеничні.

Підлітковий вік – складний етап у становленні особистості, який характеризується якісними змінами, пов'язаними зі статевим дозріванням і входженням у доросле життя. У даному віці активно розвивається когнітивна сфера, формується абстрактно-теоретичне мислення, логічне і опосередковане запам'ятовування, вдосконалюються мнемічні прийоми)[2].

Основним особистісним новоутворенням підлітка є почуття дорослості, яке виражається у появі ставлення підлітка до себе як до дорослого, уявлення себе дорослою людиною. Як особлива форма самосвідомості, почуття дорослості в цілому відображає нову життєву позицію підлітка в ставленні до себе, людей та світу; визначає специфіку спрямованості і зміст його соціальної активності; систему нових прагнень та емоційних реакцій. Особливості проявів почуття дорослості залежать від того, в якій сфері і якого характеру набуває самостійність підлітка: у взаєминах з однолітками чи батьками, у використанні вільного часу, в організації домашніх справ чи цікавих розваг.

Своєрідність соціальної ситуації розвитку підлітка полягає в тому, що він виконує нові функції та залучається до нової системи відносин із дорослими й однолітками. Дитина включається в різні види суспільно корисної діяльності, що розширює сферу її соціального спілкування і сприяє накопиченню нового соціального досвіду. Провідна діяльність підліткового віку – інтимно-особистісне спілкування з однолітками. У процесі його реалізації засво-

юються норми моралі, соціальної поведінки; створюються стосунки всезагальної рівності і поваги один до одного. Міжособистісні стосунки підлітків забезпечують їм простір діяльності, необхідний для реалізації своїх потенційних можливостей у різноманітних сферах буття)[2].

Емоційна сфера підлітків характеризується різноманітністю почуттів, що переживаються, особливо моральних і суспільно-політичних. Також, емоційні стани та прояви дітей характеризуються вираженою стійкістю, порівняно з учнями меншого віку, особливо підлітками.

Якісна структура емоційних реакцій підлітків представляється патернами таких емоційних переживань, як спокій, радість і гумор, гнів, страх, печаль, байдужість. Підлітки часто проявляють тривожність у всіх сферах спілкування, але особливо різко зростає у них тривожність у спілкуванні з батьками і тими дорослими, від яких вони якоюсь мірою залежать. У представників підліткового віку різноманітнішими стають способи вираження емоцій, збільшується тривалість емоційних реакцій, які викликаються короткочасним роздратуванням)[5].

Для емоційної сфери підлітків характерні такі особливості: дуже велика емоційна збудливість; більша стійкість емоційних переживань порівняно з молодшими школярами; зокрема, підлітки довго не забувають образи; підвищена готовність до очікування страху, що виявляється у тривожності; підвищення тривожності в старшому підлітковому віці, пов'язаної з появою інтимно-особистісних відносин з людиною, яка викликає різні емоції, у тому числі у зв'язку зі страхом видатися смішним; суперечливість почуттів: часто підлітки з запалом захищають свого товариша, хоча розуміють, що той гідний осуду; виникнення переживання не лише з приводу оцінки підлітків іншими, а й із приводу самооцінки, яка виникає в них у результаті росту їхньої самосвідомості; сильно розвинене почуття приналежності до групи, тому вони гостріше й хворобливіше переживають несхвалення товаришів, ніж несхвалення дорослих або вчителів; часто з'являється страх бути зневаженим групою.

Емоційність підлітків – це стійка властивість індивідуальності молодої особистості. Вона виражається у схильності підлітків до переживань певної модальності, що має стійкий та позаситуативний характер.

Емоційні проблеми підліткового віку детермінуються різними чинниками. Одним із таких чинників є порушення у розвитку самосвідомості. Тривожність та негативні емоційні переживання підлітків – часто не стільки реакція на специфічні труднощі самого віку, скільки прояв відстроченого ефекту більш ранніх психічних травм.

Для діагностики особливостей емоційної сфери підлітків можуть бути використані методики типу опитувальники. За допомогою методики «Опитувальник особистісної та ситуативної тривожності» Ч. Спілбергера мож-

на діагностувати особистісну та ситуаційну тривожність досліджуваних підлітків. Методика діагностики емоційності (за В.М. Русаловим) дає можливість діагностувати психомоторну, інтелектуальну та комунікативну емоційність особистості. Методика «Емоційна направленість» (за Б. Додоновим) дає можливість визначити спрямованість емоційних переживань підлітків, вираженість таких типів емоцій, як альтруїстичні, комунікативні, глоричні, праксичні, пугнічні, романтичні, гностичні, естетичні, гедоністичні та акізівні. Тест «Оцінка рівня схильності до спілкування» (за В.Ф. Ряховським) дає можливість визначити рівень комунікабельності особистості, вираженість у неї прагнення до спілкування чи замкнутість, відстороненість від встановлення контактів)[4].

Висновки. Сучасним підліткам властиві дисгармонійні прояви емоцій. Вони схильні до відчуття тривожності, яке особливо явно виражається у сфері міжособистісної взаємодії, інтелектуальної діяльності та відпочинку. При чому, емоційні переживання підлітків часто пов'язані з їх комунікативним досвідом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березовська Л.І. Самовиховання та саморегуляція особистості: навчальний посібник. К.: Слово, 2011. 168 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник К.: Каравела, 2007. 400 с.
3. Мельничук М.М. Психологія толерантності особистості: монографія. Полтава: ПНПУ, 2014. 254с.
4. Моргун В.Ф., І.Г. Тітов. Основи психологічної діагностики: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Слово, 2013. 464 с.
5. Чебикін О.Я., Павлова І.Г. Становлення емоційної зрілості особистості. Одеса: СВД Черкасов, 2009. 238с.

ПРОБЛЕМА ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ КОМПЛЕКСНИМИ ВАДАМИ РОЗВИТКУ

Одарушенко В. О., Калюжна Ю. І.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
viktoriaodarushenko@gmail.com*

Системна допомога дітям із психофізичними порушеннями ґрунтується на чіткому розумінні особливостей психологічної допомоги батькам дітей з особливими освітніми потребами. Концепція психологічних послуг для батьків дітей з особливими освітніми потребами, робить перші кроки в